

V českých městech žijí skoro tři čtvrtiny obyvatelstva

V České republice leží **601 měst**. Zatímco některá z nich představují rozlehlé, hustě obydlené metropole a důležitá centra regionálního i nadregionálního významu, jiná připomínají malé obce vesnického rázu. Proč tomu tak je?

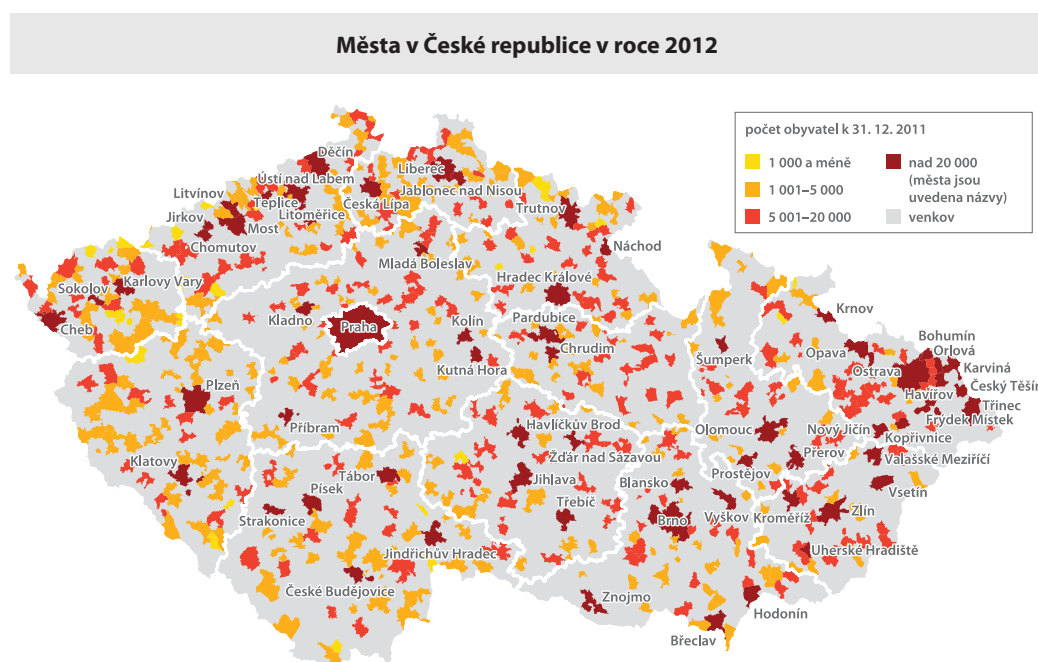
Všechna česká, moravská a slezská města se rozkládají na území o rozloze 20,9 tis. km² (27 % rozlohy České republiky). Žije v nich celkem 7,3 mil. obyvatel (70 % z počtu obyvatel státu), což odpovídá vysoké hustotě 350 obyv./km². Obecně přijímaná charakteristika měst – vysoká koncentrace obyvatel na relativně malém území – tedy v úhrnu platí. Avšak splňují ji všechna nebo alespoň většina z nich?

Hustota obyvatel

Průměrná hustota obyvatel ve městech je 6,4krát vyšší než ve zbytku republiky. Přesto existují početné výjimky. S pouhými třemi obyvateli na kilometr čtvereční v tomto vyniká město Přebuz, následují Loučná pod Klínovcem (4) a Boží Dar (5). Všechna zmíněná města nalezneme v Krušných horách ve vzájemné vzdálenosti asi 35 km.

Z „tisícových“ měst patří nejnižší hustota Ralsku, Manětínu a Špindlerovu Mlýnu. S rostoucí velikostí obcí roste velmi často i hustota osídlení. Hlavní příčinou je charakter místní zástavby. Největším městem v České republice, jehož hustota nepřesahuje hranici 100 obyv./km², je jihočeská Třeboň (8,6 tis. obyvatel).

V průměru nejvíce obyvatel na čtverečním kilometru žije v Praze (2 502 obyv./km²), Havířově (2 447) a Tepličkách (2 119). Husté osídlení se týká i všech krajských měst. Po

Jak vznikají nová města

Letos přibyla na mapě České republiky tři nová města – Krásná Hora nad Vltavou (okres Příbram), Všeruby (okres Plzeň-sever) a Krásná Údolí (okres Karlovy Vary). Podle zákona o obcích může městská práva získat obec s alespoň 3 000 obyvateli, pokud tak po vyjádření vlády rozhodne předseda Poslanecké sněmovny. Mezi další zvažovaná kritéria patří charakter zástavby, a to jak středu obce (tj. náměstí), tak obce jako celku, a technické a občanské vybavení. Vybavenost se posuzuje veřejným vodovodem a kanalizací, místními komunikacemi, veřejným osvětlením, veřejnými a všeobecně potřebnými službami, tj. přítomností školy, zdravotnického zařízení, pošty a peněžních služeb, sportovišť, ubytovacího zařízení apod. Tato nezávazná kritéria vychází ze sídelní struktury, současného stavu a funkcí měst, jejich uspořádání a významu. Díky zákonu č. 234/2006 Sb., jenž se týká obnovy historických měst a městysů, však mnohá z uvedených kritérií být splněna nemusí. Právě tento zákon umožnil vznik nejmenších českých měst.

Nejstarší města jako střediska řemesel a obchodu vznikala v průběhu 13. století. S povýšením na město bylo spojeno mnoho výhod, práv a výhod, stejně jako možnost opevnit své sídlo hradbami nebo získat městský znak. Podle historického lexikonu obcí patří mezi nejstarší města na našem území Cheb, Bruntál a Uničov.

zmíněné Praze dosahují nejvyšších hodnot České Budějovice, Brno a Ostrava. Nejnižší hodnoty náležejí Jihlavě, Zlínu a Karlovým Varům.

Jestliže Třeboň představuje příklad populačně početného města s řídkým osídlením, a to díky své výjimečné katastrální výměře, opač-

ným extrémem je jihomoravské město Adamov (4,6 tis. obyvatel). Jeho nadprůměrná hustota je srovnatelná např. s Plzní.

Nejmenším městem Přebuz

Pro města není typická pouze hustota osídlení, ale i absolutní počet obyvatel. Zatímco podle rozlohy jsou nejmenšími městy Rudolfov (3,2 km²), Adamov (3,8) a Vidnava (4,2), populačně nejmenšími jsou Přebuz (75 obyvatel), Loučná pod Klínovcem (86) a Boží Dar (204). **Tato trojice je unikátní** i v rámci celé střední Evropy. Mezi tzv. velkoměsta, tj. města s počtem obyvatel přesahujících stotisícovou hranici, řadíme v České republice pětici měst. Jsou jimi Praha, Brno, Ostrava, Plzeň a Liberec.

Statutární města

Města se zvláštním postavením nazýváme statutární. Mohou se členit na městské obvody nebo části a jsou řízena magistrátem v čele s primátorem. Ve většině krajů se nachází pouze jedno statutární město, které je zároveň sídlem kraje. Výjimku tvoří kraj Středočeský, Liberecký (shodně 2), Olomoucký (3), Ústecký a Moravskoslezský (shodně 5). Zvláštní statuty byly městům přiznávány již v 19. století. Mezi historicky nejstarší, tehdy tzv. města s vlastním řádem obecním, řadíme Brno, Liberec, Olomouc a Opavu. Následně k nim přibyla Jihlava, Uherské Hradiště, Znojmo, Frýdek a Kroměříž. V důsledku pozdějších změn však všech devět zmíněných měst o své zvláštní postavení přišlo. Pouze Praha jej měla po celou dobu.

Migrační proudy

V důsledku migrace došlo během let 2000–2010 k mnoha zajímavým okolnostem. Nejvíce přistěhovaných zaznamenala Praha (90,0 tis. osob), nejvíce vystěhovaných Ostrava (12,0 tis. osob). V přene-

Největším „ne-městem“ Jesenice

Jestliže existují malá města, existují i velké obce, které městská práva nemají. **Bez vojenských újezdů** jsou svou rozlohou největšími Prášíly (112,3 km²), Stožec (104,8) a Loučná nad Desnou (94,3). Podle počtu obyvatel jsou největšími obcemi v zemi Jesenice (okres Praha-západ, 6,8 tis. obyvatel), Petrovice u Karviné (5,4 tis.) a Bystřice (okres Frýdek-Místek, 5,3 tis.).

seném významu se do Prahy „přistěhovaly“ celé dnešní Pardubice, z Ostravy se naopak „vystěhoval“ celý dnešní Jeseník. Praha a Ostrava však představují rozlehlé metropole.

V relativním přepočtu na 1 000 obyvatel středního stavu došlo k největší vlně přistěhovaných do středočeského města Milovice (57,8 obyvatel). Toto město je známé svým bývalým vojenským prostorem. Postupnou transformací získaly Milovice rozsáhlou bytovou kapacitu potřebnou k absorbování nových

Plzeňský kraj: nejvyšší koncentrace malých měst

A jaká je velikostní struktura měst v krajích České republiky? Zatímco ve Zlínském kraji nenajdeme jediné město s počtem obyvatel nižším než 2,5 tis., **v Plzeňském kraji jich leží sedmadvacet.** Plzeňský kraj tak můžeme označit za kraj s nejvyšší koncentrací malých měst. Přes 75 % zdejších měst má méně než 5 tis. obyvatel. Zcela opačná skladba je charakteristická pro Moravskoslezský kraj. Méně než 5 tis. obyvatel zde dosahuje pouze 26 % měst.

Nejmladším městem Milovice

Populačně nejmladším městem v České republice jsou středočeské Milovice. **Průměrný věk** zdejších obyvatel dosahuje **30,3 let.** Mezi nejmladší města v zemi dále řadíme Horní Blatnou, Ralsko a Trmice. Z „desetitísíkových“ měst jsou nejmladšími Jirkov, Krupka a Česká Lípa. Populačně nejstarším městem v zemi je Přebuz s průměrem 49,9 let. Z „tisíkových“ měst lze zmínit Sezimovo Ústí, Mirošov a Svatku, z „desetitísíkových“ měst jsou populačně nejstaršími Mariánské Lázně, Karlovy Vary a Kyjov. Z krajských měst mají nejnižší věkový průměr obyvatelé Ústí nad Labem, Liberec a Ostrava. Po Karlových Varech nejvyšší věkový průměr náleží Hradci Králové a Zlínu.

obyvatel především z řad mladých rodin. Z „tisíkových“ měst lze dále zmínit Pyšely, Hostivice a Ralsko a z „desetitísíkových“ měst především Říčany. Ty jsou oblíbené pro svou atraktivní polohu v sousedství hlavního města.

Největší vlna vystěhovaných postihla příhraniční horská centra Janské Lázně, Staré Město (okres Šumperk) a Harrachov. Z větších měst se lidé stěhovali především z Orlové a Českého Krumlova. Obdobných migračních sald však dosáhla celá řada bývalých okresních měst (např. Vsetín, Česká Lípa, Litoměřice, Hodonín a další).

A jak si vedly krajské metropole? Migrační přírůstky zaznamenaly pouze Praha, Plzeň a Liberec. Ostatní krajská města se naopak potýkala s migračními úbytky. Za hlavní příčinu lze označit silný suburbanizační efekt, tj. stěhování obyvatel do bezprostředního zájmu měst. Ten je typický pro většinu našich velkých měst.

Na Karlovarsku každá čtvrtá obec městem

Největší zastoupení měst náleží Karlovarskému kraji, kde je každá čtvrtá obec městem. **Na opačném pólu se nachází kraj Vysočina.** Městem je zde v průměru každá jednadvacátá obec. Největší podíl městského obyvatelstva nalezneme díky husté síti měst na Karlovarsku (83 %), nejmenší podíl patří Středočeskému kraji (53 %).

Nová výstavba

Jestliže v letech 2000–2010 přibýlo nejvíce dokončených bytů v Praze (62,1 tis.), Brně (15,6 tis.) a Plzni (5,3 tis.), ve městech Chyše a Hora Svaté Kateřiny byla bytová výstavba téměř nulová. V přepočtu na 1 000 obyvatel středního stavu zaznamenal nejvyšší intenzitu bytové výstavby Špindlerův Mlýn (36,0 bytů/tis. obyv.).

Z větších měst prošly stavebním boomem především Hostivice, Milovice, Roztoky, Odolena Voda nebo Kuřim, z „desetitísíkových“ měst se jednalo o Poděbrady, Říčany a Jihlavu. Prakticky nedotčené byly v oblasti bytové výstavby Vejprty, Žlutice a Břidličná, z „desetitísíkových“ měst pak především Karviná, Litvínov a Chomutov. Z pohledu krajských měst můžeme vyzdvihnout postavení Jihlavy, jejíž intenzita bytové výstavby byla osmkrát vyšší než v Ústí nad Labem. Za Jihlavou se umístila Praha a s delším odstupem následovala čtveřice krajských sídel Brno, Liberec, Olomouc a České Budějovice. V přepočtu na čtvereční kilometr se dokončilo nejvíce bytů v Praze.

Jiří Frelich
oddělení informačních služeb
Olomouc